

ואילו מדברי רש"י והרמב"ם נראה שמפרשים דברי רב הונא כלפי עיקר דין דחיית שבת או טומאה בהקטרת אברים שניתתרו; לרבה אין מקטירים אברים ופדרים של חול בשבת, אף לא על מערכה קיימת [ומשמע ברמב"ם, אפילו משלה בהם האור כבר], ולרב חסדא מקטירים בשבת ואין מקטירים בטומאה (עפ"י חזו"א קכו, כט ועוד).

(ע"ב) 'שבת דהותרה היא בציבור... טומאה דדחיה היא בציבור...' משא ומתן בגדרי 'דחיה' ו'הותרה' בשבת ובטומאה – ע' תשב"ץ ח"ג לו (חדושי הנצי"ב להלן פא.); שער המלך ביאת מקדש ד, יד; מנחת חינוך רסד, ח שב, ט; שו"ת חתם סופר או"ח פה; דובב מישרים ח"ב לט; אבני נזר או"ח קנת, ט; חו"מ סה ד"ה ודע; קנה; חדושי הגר"ר בנגיס ח"א טז; אבי עזרי (חמישאה) בכורים יא, יב.

*

'שבת דהותרה היא בציבור...'

'כ"י על ידי קרבן הציבור נעשים ישראל אחד. וזו היא בעצמה מצות שבת, רזא דאחד, כי בשבת הכל שלום – על כן בקרבן הציבור מקיים מצות שבת גם כן, ולכן לא דחיה אלא הותרה' (נאות הדשא ח"א עמ' קב – מבעל אבני נזר).

בס"ד, פרק חמישי; דף מז

'נטל את המחטה בימינו ואת הכף בשמאלו.' אף על פי שעבודה בשמאל פסולה ואף ההולכה 'עבודה' היא (וכדלהלן מט. מנחות ו כה. ורש"י) – כאן נוטל הכף בשמאל מפני שאי אפשר באופן אחר כמבואר בגמרא שעל כרחו ליטול מחתת הגחלים הכבדה והחמה בימין ואת הכף בשמאל (עפ"י תו"י מט. רמב"ם עיוהכ"פ ד, א. וכן הוא בירושלמי. והיינו מדלא אפשר מוכח שהתירה תורה שמאל בעבודה זו וכמו שאמרו במנחות שם ש'שמאל' הותר מכללו ביוהכ"פ. [וע' כס"מ שם. ותימה במה שצדד שהולכה בשמאל פסולה מדרבנן, שבגמרא שם מבואר דמדאורייתא הוא]). ומשמע שאילו היה אפשר, היה נצרך להוליך מן הדין הכף בימין והמחטה בשמאל. וטעם הדבר, כי הולכת המחטה אינה 'עבודה' מפני שהגחלים אינם אלא מכשירי קרבן וכהולכת העצים לקרבנות שאינה עבודה כהולכת הדם וכשרה בשמאל כדלעיל כו (עפ"י תו"י ט; מקדש דוד כד, ד).

לכאורה י"ל אף אם עבודה היא, מסתבר שעבודת הכף לחוד ועבודת מחתה לחוד ואין הולכת עבודה אחת, והואיל וסברא היא שהכף החשובה בימין והמחטה בשמאל כמו שאמרו בגמרא, א"כ על כרחך שלא נאמר ה"ר שמאל לעבודת הכף אלא לעבודת המחטה – רק בגלל שאי אפשר אחרת ע"כ לפרש כוונת התורה שהמחטה בימין וההתר נאמר בכף [ואם החליפם – פסל כמובא בירושלמי, והיינו מהטעם האמור שלא מצינו ה"ר שמאל אלא בעבודת הכף]. ובה מובן שהקשו בגמרא 'ציבא בארעא... ולא שאלו והלא עבודה בשמאל פסולה, כי מצד זה היה אפשר לתרץ דע"כ ליטול אחד מהם בשמאל ומצוותו בכך, רק משום הסברא שהכף טעונה ימין הקשו לפסול אם נוטלה בשמאל (ובתו"י ט פירש בענין אחר).

'נשקליה לקטורת בחופניו ונחתיה [למחתה] עלה וליעול...' כלומר יניח [כהן אחר או הוא עצמו] בשיניו. [ריטב"א] את המחטה על הקטורת שבהפניו וכך ייכנס (רבי אליקים).

לכאורה נראה שבפעולת החפינה אינו מסמיך שתי ידיו וקופצן זו על זו, אלא חופן בידי ומשארין פתוחות למעלה כעין ספינה וכד'. וזהו שהקשו, אפשר להניח המחנה על הקטורת שבידיו הפתוחות.

ואולם בספר חדושים ובאורים (בד"ה ולפי) כתב להוכיח מכמה מקומות שבחפינה מקרב ידיו זו לזו מלמטה ומלמעלה. ומשום כך הקשה (בד"ה נשקליה) על קושית הגמרא כאן, כיצד יכול ליתן מחתת גחלים על ידו והלא ייכוה. ותירץ שיניח עצם כלשהו תחת המחנה לבודד בינה ובין ידיו (ועל כרחנו לומר כן לפי מה שכתבו התוס' להלן מה. ד"ה או דילמא, שיכול היה לרפות ידיו שהקטורת תנוח על הרצפה והמחנה תשאר בידו).

וכתב להכריח פירושו כי לא אורח ארעא להניח המחנה על הקרבן. ועוד הלא ודאי ידבק מעט מן הקטורת למחנה ותחסר החפינה. אולם כאמור רבנו אליקים מפרש שמניח המחנה על הקטורת. ונראה שאין כאן חסרון דרך ארץ מאחר והמחנה גם היא צורך המצוה, מה גם שאין לו דרך אחרת להביאה. [וזכר לדברי, הבאת סכין שחיטה על הפסח – בפ"ו דפסחים], וכן נראה שאין הכרח שידבק דבר ממי.

ומה שכתב להכריח שידי סגורות כי אם הן פתוחות לא יתכן לשער מה נקרא 'טפופות' (ע' להלן מה), והרי אין לו יד נוספת למחוק בגודלו – נראה שמשערים כפי דעתו של רואה כשאר שיעורים שבתורה. ומה שהוכיח מזה שנסתפקו להלן 'חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו מהו', ואם החפינה בפתחת ידים הלא אין שיעור חפינה כשחופן בכל אחת לחוד שהרי חסר מה שביניהם – נראה שלפי הצד שכשר לחפון בידים מרוחקות ולהסמיכן אחר כך, די בשיעור שתי ידים נפרדות ללא מה שביניהם.

ויש להעיר שמפירושו ר' אליקים הנ"ל אין הכרח שהחפינה היא באופן שידי פתוחות, כי יש לומר שמעשה החפינה היינו בסגירת הידים ושוב רשאי לפותחן כדי להניח המחנה על הקטורת, כי מסתבר שגם אם ננקוט נתפור על הרצפה מחפניו פסול (ע' להלן מה). וגם לפי מה שנוקטים עתה בגמרא שאין ליתן הקטורת בכף, אין צריך פעולת חפינה מתמשכת אלא כל שלא יצאה הקטורת מידי כשר.

אלא שיש להוכיח לכאורה שהידיים פתוחות ממה שאמרו שמלא חופניו של רבי ישמעאל בן קמחית היה ארבעת קבין, והוא כ-5 ליטר במדות ימינו – לשיטה הממעיטה, ולשיטת הצ"ח ודעימיה כ-9 ליטר. וכיצד יתכן נפח כזה בידים סגורות [ואף אם נפחית שתות, כי יש אומרים שארבעה קבין הללו – במדה מדברית (רבנו אליקים), עדיין קשה]. ובכל אופן יש לעיין לשיטה המגדילה, לפי מה שאמרו להלן מלא המחנה טפופות ולא גדושות. ודוחק לומר שהיו ידיו גדולות באופן לא טבעי כלל, כי אז לכאורה הוי בעל מום.

פעם אחת סיפר דברים עם ערבי אחד בשוק ונתזה צינורא מפיו על בגדיו ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו. אף על פי שטומאת נכרי אינה אלא מדרבנן, אין די בטבילה כדי לעבוד אלא החמירו חכמים להצריך הערב משום שעשאו כזבים לכל דבריהם [וכן יש כמה טומאות דרבנן שהצריכו להן הערב שמש] (עפ"י תוס' חגיגה כא. זבחים צט. ר"ש טהרות א, ג פרה יא, ה).

– יש לעיין, למאן דאמר טומאה הותרה בציבור לגמרי [ואין מחזרים אחר טהורים אם נטמא הכהן כפי שמשמע לעיל ו:], ולמאן דאמר כל טומאות שאינן יוצאות מגופו הותרו בציבור ולא דוקא טומאת מת (ע' זבחים כב:) – מדוע נכנס אחר תחתיו?

וצריך לומר שנטמאו בגדיו ולא הוא ולא היו לו בגדים אחרים, הלכך אפשר שכשהוא טהור לא ניתנה טומאה לדחות, לשמש בבגדים טמאים – כאשר אפשר לעשות בכהן אחר בטהרה. [משא"כ כשהוא עצמו טמא, גם אם נטמאו בגדיו אין מחזרים אחר כהן טהור שהרי כל טמא מת מטמא בגדיו ואעפ"כ אין מחזרים אחר טהור]. וצריך עיון.

ואם ננקוט שאין הכהן מקריב את אילו בטומאה, יש לפרש שאחיו נכנס להקריב אילו (עפ"י חזון איש קכו, יג).

ע"ע: מנחת ברוך קז, ב; אבני נזר חו"מ קמב ד"ה ואין.

ויש מן הראשונים שכתב ששונה כהן גדול ביום הכפורים שאפילו למאן דאמר טומאה הותרה בציבור, אם נטמא הכהן משמש אחר תחתיו (תורא"ש לעיל ו: בשם רבינו יהודה). ויש מחלקים בין טומאת מת לטומאה היוצאת מן הגוף (ע' בלשון תורא"ש שם: 'ולי נראה שאם נטמא בטומאת מת משמש ביוהכ"פ...').

'...ונכנס ישבב אחיו ושמש תחתיו... ושוב אמרו עליו... ונכנס יוסף אחיו... ולא נכנס ישבב שוב – יש לומר שמת. או משום חולשת דעתו של הכהן-גדול כשרואה שזה קבוע לשמש, משום כך מתקינים אחר (תורי"ד. ע"ע תוס' ישנים; חדושי אגדות מהרש"א; חדושים ובאורים).

זכך היתה מדתה... אי נמי שלא יחסר ושללא יותיר'. מדברי רבנו אליקים (במשנה ולהלן מט סע"א. ואפשר שכן מפרש רש"י) מבואר שמידת הכף היתה מותאמת למלא חפניו של הכהן, לא פחות ולא יותר. ואולם התוס' כתבו שעדיף לעשות כף גדולה כדי שלא יתפור החוצה כשמערה מחפניו לתוכה. והם פרשו 'כך היתה מדתה – של הקטורת [לא של הכף], מלא חפניו בדיוק, שלא יחסר ושללא יותיר' (וע"ע בחדושים ובאורים).

(ע"ב) 'מקטיר קומץ לחודיה תחלה והדר בין הבינים'. ואף אם בין הבינים בכלל הקומץ, הלא שנינו (במנחות כו) הקטיר קומצה פעמים כשרה (תורי"ד).

מכאן הוכיח בחזון איש (מנחות כט, כא) שאף על פי שמקטיר בנפרד כמות הפחותה מכזית [כמו בין הבינים], והלא אין הקטרה פחות מכזית – כשר, הואיל ומקטיר בפעם אחת כזית, מצטרפים הפירוים לאותו כזית. וזה דלא כמו שכתב בספר לקוטי הלכות. ולדבריו צריך לדחוק שסוגיתנו הולכת בשיטת רבי יוחנן, שהוא בעל המימרא, הסובר (במנחות כו.) שאין צריך כזית. ע"ש.

ולפי"ד החזו"א יש לשמוע שאפילו אם הקטיר הפירוים תחילה ואח"כ הכזית – נחשבת הקטרת הפירוים הקטרה, שהרי לא חששו בגמרא אלא משום דילמא בין הבינים שיריים נינהו והו"ל שיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה, הא אם קומץ הם נחא הגם שאין בהם כזית.

'מקטיר קומץ לחודיה תחלה והדר בין הבינים, דאי אמרת בין הבינים ברישא דילמא שיריים נינהו והוו להו שיריים שחסרו בין קמיצה [להקטרה]...' – ואינו מקטיר הקומץ עם בין הבינים בבת אחת – כי הלא מעט מהשיריים נשרף ונחסר קודם שהונח הקומץ על העצים, נמצא שחסרו קודם הקטרה. ואפילו אם ההקטרה והחסרון באים בבת אחת אפשר שהשיריים אסורים. גם אפשר שבבת-אחת אסור משום 'כל שממנו לאשים הרי הוא בכל תקטירו'. ובלאו הכי יש לומר שחוששים שמא יפלו בין הבינים קודם, כי פעמים החלקים מתפורים זה מזה (עפ"י חזון איש מנחות כב, יז).

'בעי רב פפא, בין הבינים של מלא חפניו מהו...'. הספק לא נפשט. לכאורה נראה כשם שלענין קמיצה הצריכו כהנים שמנים כדי להסתלק מן הספק, כך הדין לענין מינוי כהנים גדולים, כדי שלא תיכנס הקטורת בין האצבעות. אך לא נזכר דין זה בשום מקום. והרמב"ם השמיט כל ענין זה, הן לענין חפינה הן לענין קמיצה. וצריך עיון (עפ"י הגהות ריעב"ץ; זבח תודה. וע"ע במאירי, הר צבי; מקדש דוד כד, ד). ויש מי שכתב שספק זה אינו אלא לדעת רבי יהושע בן עזזאה, אבל חכמים חולקים ומכשירים קמיצה או חפינה בכל אופן שירצה הכהן, בהידוק אצבעות או בהרפייתן, וכל הנכנס בין הבינים בכלל הקומץ הוא (עפ"י מרומי שדה, ע"ש).

– נראה ש'בין הביניים' היינו מקום שהאצבעות נוגעות זו בזו ואין אדם חפץ שייכנס משהו ביניהם, והוא מכניס ידיו לקמיצה או לחפינה כשאצבעותיו מהודקות זו לזו, אלא שלפעמים על כרחו חודר גם לשם מעט קטורת או קמה – ולכן אין זה נחשב 'לקיחה', כי נדבק שם נגד רצונו בצדי האצבעות, וכמו שהנדבק מבחורץ אין נחשב 'לקיחה' (חדושים ובאורים).

וע"ע בשו"ת משיב דבר (ח"א ז) שהוכיח מכאן על נטילה ללא כוונה בכל מקום שאינה נחשבת 'לקיחה'. ואולם יש מי שפירש דברי רש"י משום חסרון כוונה [ולעולם נחשבת 'לקיחה' אף בלי כוונה], שהואיל ואמרה תורה 'ולקח' הרי זו כשאר עשיות שבתורה הצריכות כוונה. עפ"י הר צבי. וע"ע בתוס' להלן מט. ד"ה בעי.

ככתבם וכלשונם'

'אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית, פעם אחת סיפר דברים עם ערבי אחד בשוק...' –
 '... הנה איתא באבות דרבי נתן (יב) שאם אהרן ראה שאדם עבר עבירה, היה מקרב אליו והיה אותו האיש אומר אוי לי, אילו היה אהרן יודע מה שעשיתי לא היה מדבר עמי, ועשה תשובה... ובמה שאמרנו יש לפרש דברי הש"ס יומא, אמרו עליו על רבי ישמעאל בן קמחית... ומשמע שם שהיה ביום הכפורים. ועוד מעשה כזה. ותימא, איך ביום הכפורים אחר שבעת ימי הפרישה יצא מבית המקדש לדבר עם גוי. ותמיד הייתי מסביר לי שהיה בעת ששלטו האומות על ישראל. וגם זה דוחק גדול. ולהנ"ל יש לפרש בפשיטות דידוע דיתרון האור מן החושך, דכשרואין שיש במציאות חושך – ניכרת מעלת האור, והנה הכהן-גדול היה צריך להראות מעלת ישראל ולאהבם לפני אבינו שבשמים, על כן עשה מעשה זה לצאת ולדבר עם הגוי, ובודאי השיג גיאות מאד מזה שכהן גדול היום הזה ידבר עמו – בזה הראה לפני המקום מעלת ישראל שאם אהרן הכהן היה מדבר עם אחד היה עוד ממעט עצמו כנ"ל ונשבר לבו בקרבו. ואם כן ראויים ישראל לברכה ולחיים טובים ולכל השפעות טובות (שם משמואל סוכות תרע"ג).

המהרש"א הביא מהירושלמי שהיה זה בערב יום הכפורים כי אין נראה שהלך כהן גדול בשוק ביוהכ"פ (וע"ע במובא לעיל יג אודות יציאת הכה"ג מלשכתו בשבעת ימי פרישה). ואולם מהר"ץ חיות פירש כוונת הירושלמי אחרת, ע"ש.

'מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי' –

'כיסוי הראש בפני בעלה – אינה צריכה. דהאיסור פרועת ראש הוא רק בשוק. ואפילו בשעת נידותה ליכא שום איסור בביתה בפני בעלה ובניה. והידור איכא אפילו לעשות כקמחית אבל לא שמענו שאיכא צנועות כאלו ואפילו בדורות הקודמים. ובזמן התנאים לא היו נשותיהן נוהגות כן אלא יחידות כקמחית (אגרות משה או"ח ח"ה לו,יב).

[מסופר שאמו של החזון-איש היתה נוהגת כמעשה קמחית, וכששאלוה במה זכתה לזרע קודש כזה השיבה שבשעת חפיפת הראש היו שתי נשים עומדות סביבה ובידיהן סדין, כדי שלא יראו קורות ביתה שערות ראשה. כן סיפר בנה הגר"מ קרליץ להחפץ-חיים (כמובא בספר פאר הדור ח"א עמ' סד, ועוד). ויש להעיר מדברי התו"י כאן ש'מעולם לא ראו' היינו בשעה שהיתה יכולה לכסות. וע"ע בפרוש רבנו אליקים שלפי מה שהשיבוה חכמים אין הדבר תלוי במעשה זה אלא מול בעלמא. וע"ע: שיחות מוסר לגר"ח שמואלביץ, טו תשל"ב כז תשל"ג].

לשמוע מסתימת מלשון הריטב"א. ובוה מתפרשים דברי התו"כ צו ב, י 'אש תמיד תוקד... אף בטומאה' דהיינו כשהקרבן קרב בטומאה, וכמו שפירש הראב"ד. וע"ע חזו"א קדשים קמא לט, ז ואו"ח קכו, ל).
ודברים שהקטרתם מהוה עיקר כפרה – ודאי דוחה ההקטרה את הטומאה בקרבנות ציבור, כגון הקטרת מנחת העומר ומנחת נסכים שהקטרתם במקום זריקת הדם עומדת (תוס' עפ"י הגמרא בזבחים).

לבר קפרא ולרבה, אברי התמיד דוחים את הטומאה.
וכן הלכה (רמב"ם תמידין א, ז; לקוטי הלכות).

ג. המכבה אש מחתה ומנורה; אביי אמר חייב (מלקות, משום לא תכבה). רבא אמר פטור.
לפי לשון אחת, מחלוקתם אמורה כאשר הוריד את האש מהמזבח לקיום מצוותם; האם נחשב עדיין בכלל אש המזבח או שמא כבר נותקה האש למצוותה ואינה 'אש המזבח', אבל כל עוד האש על המזבח – חייב לדברי הכל. ויש אומרים להפך; מחלוקתם אמורה רק כשהאש על המזבח, (וניתקה ממערכתה. רש"י. ור' אליקים הוסיף שנתנה במחתה או בכלי אחר לצורך המנורה) אבל אם הוריד וכיבה פטור לפי כולם שכבר נותקה למצוותה.

ודוקא באש מחתה ומנורה, אבל המוריד גחלת מעל גבי המזבח וכיבה – אפשר שחייב בין לאביי בין לרבא שהרי לא נותקה למצוה אחרת. וכן אמר רב נחמן בשם רבה בר אבוה.

א. פסק הרמב"ם (תמידין ב, ו) כרבא וכלשון אחרונה, שהמכבה אש שהכינה במזבח להדליק ממנה המנורה או למחתה – פטור. אבל המוריד גחלת וכיבה אותה – חייב.

ב. אף על פי שהמכבה אש מחתה ומנורה פטור ממלקות, אבל איסור יש. וצריך עיון (מנחת חינוך קלג, ג).

ג. משמע בתוס' שהמוריד גחלת מהמזבח צריך להחזירה. אך נראה שמערכה שניה של קטורת שאין בה אלא מצוה של גחלים לקטורת, אם הוריד ממנה גחלת לאחר שכבר חתה גחלים למצוותו – אין מצוה להחזירה וגם אינו חייב על כיבויה אחר שהורידה על הארץ (עפ"י חוון איש זבחים ט, יא).

פרק חמשי; דף מז

עת. מהו המשך המעשים של כהן גדול ביום הכפורים לאחר שחיטת פרו?

אחר שחיטת פרו וקבלת הדם, חתה הכהן גחלים מהמזבח החיצון והניחו ברובד שבעזרה. הוציאו לו כף ריקה מלשכת הכלים ומחתה גדושה של קטורת דקה מן הדקה מלשכת בית אבטינס. חפן מלא חפניו מהמחתה ונתן לתוך הכף.

א. הכף היתה גדולה ממלא-חפני-הכהנים, כדי שלא תתפזר הקטורת החוצה (עפ"י תוס'). ומדברי רבנו אליקים נראה שמידת הכף היתה כמידת מלא חפניו. ויש מי שפירש ספק הירושלמי בנידון זה, האם עושים כף בכל פעם כשיעור חפניו או עושים אחת גדולה קבועה (עפ"י קרבן העדה).

ב. יש מי שציידד לומר שמא הכף מעכבת [שלמדים מקרבן הנשיאים], ואם הכניס הקטורת בחפניו או בכלי חול פסול משום חסרון קידוש-כלי. ואולם בתו"י להלן (מח) אין משמע כן.

וצריך עיון (עפ"י חרושים ובאורים). ובריטב"א (מה) נראה שאין כלי מעכב. וכן נראה מדברי החזו"ן-איש (מנחות כב,ו) שאין כלי שרת מעכב בקטורת כלל. ויש מי שכתב לשמוע מהירושלמי [דלא כתלמודין] שהכף שהכניס בה היתה חול (ע' יפה עינים). נטל את מחתת הגחלים בימינו [מפני שהיא מרובה ממלא חפניו על הרוב (ע"ש"י), ועוד שהיא חמה] ואת הכף בשמאלו. ונכנס עמהם בין שתי הפרוכות לבית קדש הקדשים. החליף ונטל את הגחלים בשמאל ואת הכף בימין – אפשר שפסול כי המחיתה טעונה ימין. וכן נראה בירושלמי (עפ"י חרושים ובאורים).

עט. א. האם צריך הכהן הגדול לחפון את הקטורת בידי, או אפשר לעשות מדה לחפינה ולמדוד בה?
ב. האם ראוי לחסר או להותיר ממלא חפניו? מה דינה של הקטורת שנכנסה בין האצבעות? חפן בראשי אצבעותיו, מלמטה למעלה, מן הצד, חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו – מהו?
ג. מה הדין בכל אלו לענין קמיצת המנחה?

א. נסתפקו בגמרא האם אפשר לעשות מדה לחפינה שהרי לא נאמר 'בחפניו' אלא מלא חפניו, או שמא למדים 'מלא – מלא' מקמיצת המנחה שהיא נעשית בידו דוקא (בקמצו). ולא נפשט הספק.
א. אף על פי שלא פשטו את הספק במפורש, אך מהספקות שנסתפק רב פפא בסמוך משמע שצריך לקמוץ בידי דוקא. וכן משמע ממה דקיימא לן חופן וחזור וחופן (לקוטי הלכות. וסברה זו מוזכרת בתורא"ש (מט ד"ה חופן) שלפי מה שאמרו בבירייתא שהיה צריך לעשות עבודה קשה, לחפון בפנים מהכף, משמע שאין לעשות מדה לחפינה. וע' גם במאירי שנקט שאין עושים מדה כלל).
ב. לפירוש רשב"ם (מובא בתוס' ישנים. ולזה הסכים הריטב"א), ודאי צריך לחפון בידי דוקא, אלא נסתפקו האם מותר לו למדוד תחילה את מידת החפינה בכלי ואחר כך יחפון בידי, או בחפינה בלבד יש לו למדוד (וע' חרושים ובאורים).

ב. מלא חפניו – בדיוק, שלא יחסר ולא יותיר.
נסתפק רב פפא אודות 'בין הבינים' (– הנכנס בין האצבעות), שמא צריך 'לקיחה' בדוקא (ולקח... והביא...), והנכנס בין הבינים מאליו אינו בכלל 'לקיחה' (ויש צד נוסף לפסול – משום גזרה שוה לקומץ, ושם עלה הדבר בספק), או שמא אין צריך 'לקיחה' (וולקח לא נאמר אלא כלפי הגחלים. תוס'). תיקו.
א. לכאורה היה נראה לפי זה שצריך למנות כהנים גדולים שמינים, שלא ייכנס קטורת בין אצבעותיהם [במקום שאינו נראה מכאן ומכאן]. ולא נזכר דין זה בשום מקום. והרמב"ם השמיט ספק זה. וצריך עיון (עפ"י זבח תודה; ריעב"ץ). והנצי"ב כתב שהרמב"ם סבר שהספק שבגמרא אינו אלא לרבי יהושע בן עזזאה אבל חכמים חולקים עליו, ופסק כמותם.
ב. השפת-אמת צידד לומר שב'בין-הבינים' בחפינה נסתפקו גם במה שכלפי חוץ שמא הוא בכלל 'מלא חפניו', שלא כקטורת.

ועוד נסתפק כשלא חפן כדרך שרגילים אנשים לחפון (חוד פס היד כלפי מטה) אלא בראשי אצבעותיו (– פיטת הידים כלפי מטה, תוחב אצבעותיו ומכניס באמצעותם את הקטורת לחפניו) או מלמטה למעלה (גב היד כלפי מטה) או מן הצד (הקטורת נכנסת לחפניו מן הצדדים, על ידי דחיקת הידים בתוכה כשגב היד כלפי מטה (עפ"י רש"י. וי"מ שחפן מצדי הכלי. ע"ע רש"י מנחות יא; הר' אליקים; חרושים ובאורים), או חפן בזו ובזו וקרבן זו אצל זו. תיקו.

הלכך ולא יקטיר. ואם הקטיר – הורצה (רמב"ם סוף הלכות עבודת יום הכפורים).

על מידת 'מלא הפניו' בקטורת יום הכפורים, אם היא מעכבת אם לאו – ע' בזבחים קט.

- ג. קומץ מבורץ או חסר – פסול (בקמצו; מלא קמצו), אלא חופה שלש אצבעותיו על פיסת ידו וקומץ, ובמחבת ומרחשת מוחק בגודלו מלמעלה ובאצבע הקטנה מלמטה. וזוהי מעבודות קשות שבמקדש. ולא יעשה מדה לקומץ אלא קומץ בידיו בלבד (בקמצו).
 בין הבינים; מה שבצד הפנימי של האצבעות (כלומר שנראה מבפנים. תוס' ישנים) – ודאי קומץ הוא. שמבחוץ (הנראה מבחוץ) – ודאי 'שירים' הן (רב פפא). שבאמצע (במקום שאינו נראה. ראשונים) – נסתפק רבי יהושע בן עזראה אם קומץ אם שירים (שנאמר וקמץ הכהן – ולא זה שנכנס ממילא (עפ"י תוס'). ומרש"י משמע שהטעם להחשיבם כשיריים הוא משום שנאמר בקמצו – שלא יהא מבורץ. עמהרש"א).
 הלכך צריך לקומץ על ידי כהנים שמנים, כדי להסתלק מן הספק. ובדיעבד – יש תקנה לדעת רבי אליעזר, להקטיר תחילה הקומץ לבדו ואחר כך את בין הבינים, ויתנה שאם בכלל שיריים הם יוקטרו לשם עצים בעלמא. [אבל בלאו הכי אסור להקטיר שירים, שכל שממנו לאשים הריהו ב'בל תקטירו' (ואעפ"י שאין בו כזית, אסור הדבר משום 'חצי שיעור'. חזו"א מנחות כט, כא). ואם יקטיר תחילה את בין הבינים, שמא דינם כשיריים וכיון שחסרו בין קמיצה להקטרה לא יקטיר קומץ עליהם. וגם למאן דאמר יקטיר הקומץ – השיריים נאסרים באכילה. תוס' עפ"י מנחות ט].
 כאמור, הרמב"ם השמיט דין בין הביניים. וכתב הנצי"ב שלהלכה פסק שכל כהן קומץ כפי שירצה, בהידוק אצבעות ושלא בהידוק, והכל בכלל הקומץ.
 עוד נסתפק רב פפא בקמיצה שלא כדרך שאנשים רגילים לקומץ. ועלו הספקות ב'תיקו' (ע"ע במנחות יא).

דף מח

- פ. א. 'מלא הפניו' שאמרו – מחוקות או גדושות?
 ב. נתפורה הקטורת מחפניו – מהו?
 ג. חישב מחשבת פסול בחפינת הקטורת או בחתיית הגחלים – מהו?
 ד. האם הקטורת והגחלים נפסלים במגע טבול-יום או בלינה?
 ה. האם יש להוכיח מחולכת כף הקטורת בשמאל, שהולכת דם הקרבן למזבח כשרה בשמאל?
 א. שנו בבב"א: 'מלא הפניו' שאמרו – לא מחוקות ולא גדושות אלא טפופות. (רש"י ריטב"א ורבנו אליקים פרשו: צף בגובה מעט. ומדברי הערוך נראה שמפרש: קן המדה ביושר, לא גדוש ולא מחוק. עפ"י לקוטי הלכות).
 ב. שאל רב פפא: נתפורה הקטורת ממלא חפניו – מהו; האם דומה לדם הקרבן שנשפך מצואר הבהמה שנפסל, או שמא דומה לדם שנשפך לאחר שנתקבל בכלי, שכשר לאוספו. תיקו.
 א. כיון שעלה ב'תיקו', לכתחילה לא יקטיר אלא יחזור ויקח קטורת אחרת. ואם הקטיר הורצה (עפ"י רמב"ם סוף הלכות עבודת יוהכ"פ; לקוטי הלכות).
 ב. משמע מדברי הריטב"א שאם נתפורה הקטורת מן הכף – ודאי כשר [ולדבריו הוא הדין כשנתפור מידידו לאחר שנתן הקטורת בכף וחפנה בפנים] (לקוטי הלכות. והוא ז"ל חקך בדבר – ע"ש בזבחים תודה).
 ג. לא נסתפקו אלא כשנתפורה לאחר שחפן, אבל החפינה ודאי צריכה להעשות מתוך כלי שרת דוקא ולא מהרצפה וכד' (עפ"י מרומי שדה; חזון איש קמט, ב).